

Sessio 4

VTT Anna Rajavuori

Politiikan ja talouden tutkimuksen laitos

Helsingin yliopisto

Kirkonvaltaajat. 1800-lukulaiset utopistit Jean Boldt, Juho Uoti, Josefiina Huttunen ja Juho Kivikoski vallankumousvuonna 1917

Jean Boldt (1865–1920), ”anarkisti-kommunisti”, entinen pasifisti ja teosofi, eläinten oikeuksien ajaja ja vallankumouksellinen, istui vallankumouskeväänä 1917 Helsingin Senaatintorilla päivittäin pitämässä puheita kannattajiensa ympäröimänä. Kesäkuun 17. päivänä Boldt kannattajineen valtasi Nikolainkirkon pitäen sitä hallussaan vajaan vuorokauden ennen kuin poliisi poisti valtaajat kirkosta. Boldtilla oli takanaan jo pitkä sarja epäonnistumisia erilaisissa yhteiskunnallisissa hankkeissa, Sosialidemokraattinen puolue oli erottanut Boldtin puolueesta jo 1906 ja hän oli ollut vankilassa poliittisista syistä. Järjestäytyneet työväenliike sanoutui irti kirkonvaltauksista, ja Boldt passitettiin mielisairaalaan.

Boldtin ja hänen seuraajiensa kautta voidaan tarkastella suomalaisen yhteiskunnan poliittis-uskonnollista marginaalia, joka tuli näkyväksi poikkeusoloissa Senaatintorilla keväällä 1917. Selvitän esityksessäni ”boldtilaisten” taustoja. Miten he olivat ajautuneet aatteellisesti marginaaliin, mikä heitä yhdisti ja miksi aika ei ollut enää 1917 heidän ajatuksilleen suotuista? Keskityn esityksessäni neljään Nikolainkirkon valtaukseseen osallistuneeseen henkilöön. Jean Boldtin lisäksi esittelen luonnonlääkinnällisten hoitojen kehittäjän, pastori Juho Uotin (1862–1920), muotiliikkeenpitäjä, saarnaaja Josefiina Huttusen (1865-1957), ja entisen SDP:n kansanedustajan, puuseppä Juho Kivikosken (1856-1932), jotka kuuluivat kaikki 1850- ja 1860-luvuilla syntyneiden sukupolveen.

Boldtin ja hänen kannattajiensa ajattelussa keskeisellä sijalla ollut kristillis-sosialistinen utopismi oli 1910-luvulla kadonnut marxilaiseen luokkataisteluun sitoutuneesta työväenliikkeestä. Boldtin kannattajien suhde työväenliikkeeseen olikin epämääräinen: yhteyksiä järjestäytyneeseen työväenliikkeeseen oli ollut, mutta ”boldtilaiset” toimivat pikemminkin liikkeen liepeillä kuin työväen järjestöissä. Anarkismi, kommunismi, kristillinen sosialismi, teosofia, pasifismi, mutta toisaalta instituutioiden väkivaltainenkin murskaaminen yhdistyivät ”boldtilaisten” aatteissa erikoiseksi yhdistelmäksi, jolla ei ollut sijaa työväenliikkeessä ja johon aikaisten oli vaikea suhtautua vakavasti otettavana yhteiskunnallisena vaihtoehtona.

Vallankumousvuonna 1917 nämä ”vanhat utopistit” saivat viimeisen tilaisuutensa ohjata yhteiskunnallista kehitystä, siinä kuitenkin epäonnistuen. Kirkonvaltaus jäi vallankumousvuoden mielenilmausten kontekstissakin marginaaliin. Boldt ja hänen seuraajansa edustavat marginaaliin työnnettyä myös siksi, että he eivät sovi kertomukseen punaisesta ja valkoisesta vuodesta 1917.

Kirsi Kanerva

Turun yliopisto

”Eksymisiä, epäonnistumisia ja umpikujia”? Wilhelm Forsmanin epäsäätyinen avioliitto ja toimijuus

Tarkastelen paperissani eteläpohjalaisen ylioppilaan, kersantin, suntion ja torpparin Wilhelm Forsmanin (1781–1865) toimijuutta koskien hänen avioliittoon liittyneitä valintojaan.

Teuvalta kotoisin ollut Wilhelm oli oppineesta pappissuvusta. Wilhelmin isän, Teuvan kirkkoherran Johan Forsmanin (k. 1810) suvun piiristä kasvoi 1800-luvulla merkittäviä lainoppineita ja tieteen ja politiikan alan toimijoita. Suvun perinteitä seuraten myös Wilhelm opiskeli ensi Vaasan triviaalikoulussa (1794–1801) ja siirtyi sitten Turun Akatemiaan alkuvuodesta 1802. Isänsä ja monen muun sukulaismiehen tavoin hänestä ei kuitenkaan tullut pappia. Vuonna 1807 hän värväytyi Vaasan rykmenttiin ja osallistui sen jälkeen vuoden 1808–1809 sotaan kersanttina. Sodasta palattuaan hän toimi myöhemmin edesmenneen isänsä kotiseurakunnassa Teuvalla suntiona. Sittemmin hänet tunnettiin Teuvalla torpparina. Myös Wilhelmin puolisovalinta oli poikkeava suhteessa moneen muuhun suvun mieheen, joiden vaimot olivat merkittävistä ruotsinkielisistä suvuista. Samana vuonna, kun Suomesta tuli osa Venäjää, kersantti Wilhelm Forsman otti sodasta palattuaan puolisosokseen paikallisen torpparintyttären, Klara Juhontyttären. Wilhelmin omat lapset eivät enää lähteneet opintielle: heistä tuli renkejä ja piikoja.

Maaseutupappilassa kasvaneen Wilhelm Forsmanin valintojen seurauksena alkanut Forsmanin teuvalaisen sukuhaaran ”vajoaminen rahvaaseen” ei 1800-luvun kontekstissa ollut esimerkki henkilökohtaisesta menestystarinasta. Tässä esitelmässä keskityn erityisesti Wilhelmin avioliittoa koskeneisiin valintoihin. Pohdin, missä määrin Wilhelmin avioliitto oli mahdollisesti hänen oma valintansa ja missä määrin hänen toimintaansa ohjasivat ulkoiset tai sisäistetyt rakenteet ja tavat (esim. säännöt, normit, palkkiot, rajoitukset, rangaistukset ja diskurssit) tai toisaalta luonnonympäristö.

Tutkimuskohteena Wilhelm Forsman on haasteellinen, sillä nykypäivään ei ole säilynyt ainuttakaan Wilhelm Forsmanin itsensä tai hänen puolisonsa tuottamaa lähdettä. Ainut johtolanka Wilhelmin toimijuuteen muodostuu virallisista asiakirjoista, joiden kautta voidaan tarkastella Wilhelmin elämänvaiheita ennen ja jälkeen avioliiton solmimisen sekä hänen vaimonsa Klara Juhontyttären taustaa. Wilhelmin toimintaan vaikuttanutta arvomaailmaa, asenteita ja maailmankuvaa voidaan niiden lisäksi kartoittaa huomioimalla ne vaikutteet, joiden piirissä Wilhelmin voidaan olettaa olleen nuoruutensa ja varhaisen aikuisuutensa aikana. 1700-luvulla ja vielä 1800-luvun alussakin sääty-yhteisön maailmankuvaa määrittä pitkälti niin kutsuttu huoneentaulun maailma. Oppineet Turussa alkoivat kuitenkin kyseenalaistaa huoneentaulun perheihanteita ja -arvoja jo 1700-luvun lopusta alkaen. Keskustelua käytiin Åbo tidning(ar)in sivuilla, ja esimerkiksi Frans Mikael Franzén käsitteli aihetta keväällä 1802 kirjoittamissaan luennoissa.

Lähdeaineiston valossa pohdin, oliko Wilhelm kenties oman tiensä kulkija, sydämensä ääntä seuraava, täysivaltainen toimija, joka valitsi elämänsä tien itse, tai sukunsa musta lammas? Vai oliko hän olosuhteiden uhri tai tiettyjen tahojen asettamien odotusten, vaatimusten tai ihanteiden mukaisesti toimiva yhteisönsä jäsen?

FT Eeva Kotioja

historiantutkija

MLL ry

Eronnut rouva vai vapaaherratar? Sophie Mannerheim, avioero ja uusi alku

Oliko avioero aina epäonnistuminen, saattoiko umpikujaan ajautuneesta parisuhteesta kummuta uusia mahdollisuuksia? Mitä käytännössä tarkoitti avioero vuosisadan vaihteen aatelisyhteisössä? Suomalainen aateli erosi muita säätyjä useammin 1800-luvun jälkipuolella, heistä useimmat turvautuen avioerolainsäädännössä olleeseen erivapausperusteeseen, joka takasi avioeron ilman vuoden kestänyttä asumuseroa. Tavallinen tarina avioero ei silti millään muotoa ollut – esimerkiksi vuonna 1896 Suomessa oli vain hieman yli sata avioerotapausta.

Esitelmässäni tarkastelen avioeroa 1800-luvun lopun aatelisyhteisössä vapaaherratar Sophie Mannerheimin (1863–1928) henkilöhistorian kautta. Hän erosi puolisostaan Hjalmar Linderistä kolmen avioliittovuoden jälkeen ja lähti 35-vuotiaana eronneena rouvana Lontooseen opiskelemaan sairaanhoitoa. St. Thomas -sairaalan Florence Nightingale -sairaanhoitajakoulu suhtautui eronneeseen tulokkaaseen siinä määrin penseästi, että Mannerheimia pyydettiin käyttämään nimensä yhteydessä vapaaherrattaren arvoaan peittääkseen siviilisäätynsä.

Sophie Mannerheimin ja Hjalmar Linderin avioero merkitsi Sophie Mannerheimille epäonnistumista aatelisnaisten perinteisellä elämänpolulla, mutta 1800-luvun loppuvuosina maailma oli muuttumassa myös ylimmän säädyn naisten osalta. Sophie Mannerheimin avioero kietoutuukin laajempaan kysymykseen aatelisnaisten ammattikoulutuksen lisääntymisestä ja elämänpolun rakentamisesta perheen sijaan ammatti-identiteetin varaan. Mannerheimin aikana perhe ja ura olivat naisille toisensa poissulkevia vaihtoehtoja. Hän kohtasi siviilisäätynsä vuoksi epäluuloa jopa eurooppalaisten sairaanhoitajien merkittävimmissä opinahjossa. Eronnut nainen oli vuosisadan vaihteen Lontoossakin harvinaisuus ja epäluulon kohde.

Sophie Mannerheimille avioero avasi uuden mahdollisuuden. Sairaanhoitajaopintojensa jälkeen hänet nimitettiin Helsingin Kirurgisen sairaalan ylihoitajaksi, ja hän oli merkittävässä asemassa kehittämässä sekä suomalaista sairaanhoitajakoulutusta että eurooppalaisten sairaanhoitajien järjestäytymistä yhteiseksi etujärjestöksi. Pohdinkin paperissani, millainen oli eronneen naisen osa suomalaisessa säätyläisyhteisössä. Oliko eronneen leima pysyvä?

Täytyikö elämä rakentaa sen jälkeen kokonaan uudelleen? Sophie Mannerheimin elämäntarinan kohdalla on selvää, että hänelle avioero oli konkreettinen uusi alku. Hän muutti ulkomaille, vieraaseen kaupunkiin, opiskelemaan ammattia, jonka käytännöt olivat hänelle etukäteen tuntemattomat. Mannerheimin aikalaiset sairaanhoitajat hakeutuivat useimmiten koulutukseen Tukholmaan, mutta Sophie Mannerheim halusi kauemmas – mahdollisesti ammattikoulutus oli hänelle keino hakea avioeronsa jälkeen etäisyyttä skandinaaviin säätyläispiireihin.

Pohdin Sophie Mannerheimin henkilöhistorian kautta avioeron merkitystä aatelisnaisten elämässä, ylempien säädyn naisten ammattikoulutuksen lisääntymistä ja sen vaikutusta perhe-elämään kohdistuneisiin odotuksiin. Sophie Mannerheimille avioero avasi uudenlaisen polun, joka osoittautui suomalaisen terveydenhoidon ja lastensuojelun kannalta ratkaisevan tärkeäksi.

Saara Hilpinen

Helsingin yliopisto

Laiskurit ja vetelehtijät: Ylimyssukujen mustat lampaat

Esitelmäni käsittelee senaattori Otto Wilhelm Klinckowströmiä (1778–1850) ja todellinen valtioneuvos August Mannerheimia (1806–1876), joita molempia pidettiin nuoruusvuosinaan omien sukujensa mustina lampaina. Miten heitä arvosteltiin ja miten he reagoivat suvun jyrkkään painostukseen? Klinckowström ja Mannerheim edustivat molemmat sellaista mieskuvaa ja lahjakkuutta, jollaista ylimystö ei olisi miehille soveliaalla sotilas- tai virkauralla kaivannut. Oli ilmeistä, ettei kummankaan miehen persoona mahtunut 1800-luvun ahtaaseen miesihanteeseen. Sekä Klinckowström että Mannerheim olivat aktiivisia taiteen tuntijoita, mitä suuriruhtinaskunta hyödynsi miesten saavutettua varttuneemman iän. Klinckowströmillä ja Mannerheimilla oli myös yhtenäinen polku suvun mustista lampaista suuriruhtinaskunnan epävirallisiksi makutuomariksi. Näiden kahden suurmiehen kautta ajan kapea mieskuva ja -ihanne piirtyvät konkreettisesti esiin.

Saara Hilpinen FM tekee parhaillaan väitöskirjaa Helsingin yliopiston Historian ja kulttuuriperinnön tohtoriorjelmassa. Hänen käsittelee väitöksessään Suomen suuriruhtinaskunnan 1800-luvun aatelismiesten maskuliinisuuksien laajaa spektriä ajan kunniakulttuurin, kaksintaistelujen ja dandismin ilmiöiden kautta.